

## เทศน์เช้า วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๘

พระอาจารย์สงข มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมะเนาะ วันนี้วันสำคัญ วันสำคัญเพราะวันนี้เป็นวันแม่แห่งชาติ วันแม่แห่งชาตินะ ทุกชนชาติเขามีวันแม่เหมือนกัน แต่มันคนละวันกันไง วันของเราวันแม่แห่งชาติคือวันเกิดของสมเด็จพระนางเจ้าฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ ท่านมีลูกของท่าน มีหลานของท่าน แล้วเวลาพวกเราชาวไทยมีความทุกข์ความยากเขียนฎีกาไปถวาย พอเขียนฎีกาไปถวาย ท่านรับไว้ ท่านรับไว้ ท่านดูแล

พอวันแม่แห่งชาติ เราดูข่าวพ่อแม่เลี้ยงลูกที่พิการ เลี้ยงลูกที่ช่วยตัวเองไม่ได้ แล้วพ่อแม่ก็ไม่มีอาชีพ ลูกก็เลี้ยงพ่อแม่ พ่อแม่ที่พิการต่างๆ มันเป็นสายใยไง เวลาวันแม่แห่งชาติๆ มนุษย์คนเกิดมามีชีวิต ชีวิตนี้มาจากไหน มาจากพ่อจากแม่ไง ดื่มน้ำเลือดในอกนะ อยู่ในครรภ์ดื่มน้ำเลือดในอกนะ โตมาแล้วดื่มน้ำนมก็ดื่มน้ำเลือดของแม่ เราดื่มน้ำเลือดในอก เรามีชีวิตขึ้นมา ถ้ามีชีวิตขึ้นมาแล้ว ชีวิตนี้มันมีค่า มีค่าที่ไหนล่ะ มีค่าเพราะความรู้สึกนี้

เวลาวันแม่แห่งชาติ เวลาเขาจัดกัน เขาจัดงานให้ลูกล้างเท้าแม่ กอดกันร้องไห้ มันตื่นตันใจใจ มันมีสิ่งใดเราคุยกันได้ ถ้าอยู่ด้วยกันคุยกันเองไม่ได้ คุยด้วยกันเอง แม่ก็เข้าใจผิดลูกไปอย่างหนึ่ง ลูกก็เข้าใจแม่ไปอย่างหนึ่ง มันต่างวัย มันเป็นไปโดยวิสัยๆ ใจ วันนี้เป็นวันโอกาส โอกาสที่เราได้สารภาพกัน ได้คุยกัน ได้เจือจานกัน เวลามันสะท้อนใจ น้ำตาน้ำตาไหล ลมมันปลื้มใจ นี่ความรักความผูกพัน

เวลาหลวงตาท่านประพฤติปฏิบัติของท่าน ท่านบอคนะ เวลาท่านบรรลุธรรม น้ำตาต่างภพน้ำตาต่างชาติ มันหลั่งไหลออกมาต่างภพชาติ ไม่เกิดอีกแล้ว ไม่เกิดอีกแล้ว นี่เวลาน้ำตาของพระอรหันต์นะ ความเป็นพระอรหันต์อันนั้นธรรมสังเวชไง มันสังเวชในการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย แล้วท่านบากบั่นของท่าน ท่านบากบั่นของท่านถึงที่สุดของท่าน ท่านบอกน้ำตามันแตกพรากออกมาเลยนะ นี่น้ำตาที่ล้างภพล้างชาติใจ

วันแม่แห่งชาติฯ ความเข้าใจผิดกัน ความบาดหมางกัน น้ำตาอย่างนี้ น้ำตาผูก โกรธ น้ำตา ในความสะเทือนใจมัน น้ำตาของโลก น้ำตาของโลก น้ำตาของกิเลสตัดหาความทะยานอยาก ตัดหาความทะยานอยาก

แต่เวลาหลวงตาท่านประพฤติปฏิบัติของท่านไป เวลาท่านตรัสรู้ธรรมขึ้นมา ร่างกายของคน ร่างกายของคน ๗๐ ส่วนเป็นน้ำ ร่างกายของคน เวลามันสะเทือนหัวใจ สะเทือนหัวใจ หัวใจ มันหวั่นไหว หวั่นไหว โลกธาตุมันหวั่นไหว ร่างกายนี้หวั่นไหว สะเทือนหัวใจไปหมดใจ พอ สะเทือนหัวใจไปหมด เวลาท่านพูด ชั้นมันทำงานๆ มันสะเทือนหัวใจ มันสะเทือนชั้นใจ แล้ว มันก็พรั่งพรูออกมา แต่การพรั่งพรูอย่างนั้นมันพรั่งพรูด้วยความปีติ พรั่งพรูด้วยความระลึกถึง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มันลึกซึ้งๆ

ขณะที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้าเสวยวิมุตติสุขๆ แต่มันวิมุตติสุขในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลา ประกาศธรรมๆ ไป ปัญจวัคคีย์ปฏิบัติธรรมเป็นพระอรหันต์ไป ยสะเป็นพระอรหันต์ไป ชกิลิ ๓ พี่น้องเป็นพระอรหันต์ไป เอหิภิกขุบวชให้เอง เลี้ยงดูเอง บวชเองคือตลอดเอง ให้กำเนิดเอง แล้ว ฝึกหัดเอง บำรุงรักษาเองจนเป็นพระอรหันต์ไปๆ นี่พระอรหันต์ของในพระพุทธศาสนาไป

แต่พ่อแม่เราเป็นพระอรหันต์ของลูกนะ เป็นพระอรหันต์ของลูก พ่อแม่เราก็มีกิเลสใช้ ไหม พ่อแม่เราก็มีอารมณ์ความรู้สึกเหมือนกันใช้ไหม บางทีพ่อแม่ก็รุนแรงไปกับเราบ้างใช้ไหม พ่อแม่ดูแลเรา เราก็เหมือนกันใจ นี่เป็นพระอรหันต์ของลูก แต่ก็ยังมีกิเลสตัดหาความทะยาน อยากรู้ มันเป็นเรื่องของโลกๆ ใจ ถ้าเรื่องโลกๆ ถ้ามันเป็นความสำคัญๆ ศาสนาสอน สอนให้มี กตัญญูกตเวทีใจ เป็นเครื่องหมายของคนดีๆ สิ่งใดชีวิตนี้ได้มา แก้วแหวนเงินทอง สิ่งที่ท่าน กระทบกระเทือนมันเล็กน้อยๆ เล็กน้อยทั้งนั้นนะ เวลาตลอด ถ้าตลอดออกมาจะ ถ้าตลอดไม่ได้ ท่านก็ตาย ต่างคนต่างต้องสละชีวิตนะ เราผ่านจากช่องตลอดกันออกมา เราเอาชีวิตรอดมาได้ไง ชีวิตรอดมาได้ทั้งคู่ทั้งแม่ทั้งลูก ถ้ามันไม่รอดมามันก็ตายนะ นี่สละชีวิตให้กันมา สละชีวิตให้กัน มาใจ แล้วสละชีวิตให้กันมา สิ่งที่มีชีวิตมันมีค่า มีค่าที่ไหนละ

มีค่า คุณติ เวลาหลวงตาท่านระลึกถึงแม่ของท่าน ระลึกถึงพ่อของท่าน ท่านมาเอาแม่ของ ท่านมาบวช แต่พ่อของท่าน ท่านกำลังประพฤติปฏิบัติอยู่ พ่อของท่านเสียไปก่อนใจ พอพ่อของ ท่านเสียไปก่อน นี่ระลึกถึงบุญถึงคุณ เวลาระลึกถึงบุญถึงคุณ สิ่งที่เป็นการกระทำอันนั้น ชีวิตนี้

ได้มา ได้มาอย่างไร ถ้าได้มา เราได้มาทางโลก ได้มา เรามีชีวิต เรามีสติปัญญาหรือไม่ เราจะ กตัญญูกตเวทีพ่อแม่ของเราหรือไม่ ถ้าเรากตัญญูพ่อแม่ของเรา แล้วเราจะกตัญญูกับตัวเรา หรือไม่ ถ้ากตัญญูกับตัวเรา ถ้าเราเป็นคนดีเสียอย่าง พ่อแม่ปลื้มใจหมดคนนะ พ่อแม่ก็ปรารถนา ก็ ปรารถนาให้ลูกมีความสุขทั้งนั้นนะ มันจะมั่งมีศรีสุขขนาดไหน เรื่องโลกช่างมัน ขอให้เรากุศล กันรู้เรื่อง ขอให้เรามีความเข้าใจกัน ขอให้เราๆ พูตกันได้ เราสบตากันแล้วมีความสุข มันจะกต ก้อนเกลือกินมันก็มีความสุขของมันนะ ถ้าเรามีทรัพย์สมบัติมหาศาล แต่มีแต่ความบาดหมาง มี แต่การกระทบกระทั่งเือนกันไป มันมีประโยชน์อะไร ไฟทั้งนั้น เอาไฟมาเผาเราทำไม นี่ธรรมะ สอนอย่างนี้ ธรรมะสอนอย่างนี้ เราถึงมีความกตัญญูกตเวที

เราพากันมา เขาโปรโมต เห็นไหม พาแม่ไปเที่ยวหรือเปล่า นี่เรามาวัด เราพาแม่มาวัด เรา มาวัดมาวากัน มาวัดมาวา วัตรปฏิบัติ วัตรปฏิบัติ ยิ้มแย้มแจ่มใสของเรา ให้ใจเย็นๆ ใจเย็นๆ เพราะเวลาใจเย็นจากข้างนอก แต่ข้างในเป็นไฟทั้งนั้นนะ เพราะมันเป็นจริต โทสจริต โมหจริต โลกจริต จริตของคนใจ ถ้าเป็นโทสจริต กระทบอะไรไม่ได้เลย มันพุ่งทันทีๆ เลย เราก็ก่ฝึกหัด เอาๆ

นี่ไง เวลาพระอรหันต์ของเราอยู่ที่บ้าน พระอรหันต์ของเราจับต้องได้ องค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธะ คูสิ เวลาเขาไปสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้าต้องไปอินเดีย ของเราพระปฏิบัติๆ จะเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พุทโธ หัวใจของเราๆ หัวใจที่อยู่ หัวใจเราพุทโธ พยายามลมหายใจเข้านี่ก็พุท ลมหายใจออกนี่ก็โธ พุทโธๆ จนละเอียดเข้ามาๆ คือว่ามันกลมกลืนกัน เริ่มต้นพุทโธมันจืดชืด พุทโธแล้วมันคิดไป ร้อยแปดเลย พุทโธแล้วมันไปไหนก็ไม่รู้ แล้วกว่าจะมาพุทโธ ก็เราเชื่อมั่น เราเชื่อมั่นว่าพุทธะ พุทธานุสติ เราจะมีสติปัญญาของเรา แล้วมันทำไมไม่ชอบๆ ละ

มันไม่ชอบหรอก มันชอบแสงสีเสียงนุ่น มันชอบไปข้างนอกนุ่น ก็บังคับเอาๆ พุทโธที่ แรกมันก็ซัดๆ เชนๆ ทั้งนั้นนะ แต่ถ้ามันละเอียดเข้ามา พุทโธมันกลมกลืนกันนะ พุทโธกับจิต มันเป็นอันเดียวกัน ไม่ต้องพุทโธ มันระลึกในใจเลยละ พุทโธๆ มันดังในใจเลยละ นี่ไง มัน กลมกลืนกัน กลมกลืนไป กลมกลืนกันจนมันละเอียดขึ้นไป มันปล่อยพุทโธจนเป็นตัวมันเอง

นี่ไง ชีวิตนี้ได้แต่ไคมา ปฏิสนธิจิตมันเกิดมาที่ไหน เวลาปฏิสนธิจิต จิตเกิดในไข่ ใน ครรภ์ ในน้ำคร่ำ ในโอปปาติกะ กำเนิด ๔ แล้วกำเนิด ๔ ไม่มีใครดูแลรักษามัน เห็นไหม พ่อแม่

ของเราเป็นพระอรหันต์ของคุณ เรากลับบ้านกลับช่อง เรายังมีโอกาสได้อุปัฏฐากอุปัถม์ภัก์ ได้ดูแลพ่อแม่ของเรา แล้วหัวใจของเรา เราจะดูแลมันอย่างไร นี่ไง ถ้ามันจะเป็นพระอรหันต์ มันจะเป็นพระอรหันต์ที่นี้ไง

ถ้าจิตมันสงบระงับเข้ามา เวลาหลงตาท่านคิดถึงพ่อถึงแม่ของท่าน เวลาท่านประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เวลาท่านบรรลุนิพพานขึ้นมา ท่านระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมาวางธรรมวินัยนี้ไว้ วางธรรมวินัยๆ ธรรมวินัย เพราะมันบากบั่นมา มันพยายามขวนขวายมา คุณสิ ในที่เจ้าชายสิทธัตถะออกไปคั่นคว่าอยู่ พวกฤๅษีชีไพรในลัทธิต่างๆ เขาก็ว่าเป็นพระอรหันต์ๆ ไปศึกษากับเขา ฌานสมาบัติเขาได้กันทุกคนแหละ ฌานสมาบัติๆ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาสอน สอนศีล สมาธิ ปัญญา เรื่องของสมาธินะ ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปนาสมาธิ คำว่า “สมาธิ” กับ “ฌานสมาบัติ” ฌานสมาบัติมันก็เป็นเหมือนกับสมาธิอันหนึ่ง แต่มันมีช่องให้ ปฐมฌาน ทุตติฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน อากาสนัญญายตนะ วิญญานัญญายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ มันเข้ามันออก มันเคลื่อนไหวไง มันเคลื่อนไหว มันเข้ามันออกใจ

ถ้าเป็นสัมมาสมาธิ ถ้ามีสติปัญญาของมัน มันทรงตัวของมัน ถ้าจิตตั้งมั่นๆ จิตตั้งมั่น คนที่ตั้งมั่น คุณสิ นามธรรมๆ ที่มันเคลื่อนไหวอยู่ที่นี่ เวลาให้มันหยุดแล้วมันจะควบคุมอย่างไร แล้วถ้าสิ่งที่มันทำ เวลาเกิดปัญญาขึ้นมา ปัญญาที่จิตสงบแล้วมันสมถกรรมฐาน ฐานที่ตั้งแห่งการงาน ใครทำงานสิ่งใดก็เป็นของเราๆ เปิดบัญชีก็บัญชีของเรา ทรัพย์สมบัติก็เป็นของเราๆ เวลาภาวนา สมาธิของใคร “ว่างๆ ว่างๆ” ของใคร ของใคร

แต่ถ้าเป็นสมาธิของเรา นะ โอ้โฮ! โอ้โฮ! พุดไม่ออก มันเกิดที่จิต มันเกิดที่ปฏิสนธิจิตๆ ที่มันเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะนี้ เวลามันเป็นๆ ขึ้นมา เราจะไปเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไง พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานไง พุทธะๆ เราะระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลามันเป็น มันเป็นกลางหัวใจ คุณสิ เวลาหลงตาท่านบรรลุนิพพาน ท่านตรัสรู้ธรรม น้ำตาไหลพราก มันตื่นตันใจ มันตื่นตันใจ

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ธรรมนะ ความปรารถนา ปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ ปรารถนาจะมารื้อสัตว์ขันธ์สัตว์ ปรารถนานะ เวลาออกมาจากเมือง เวลามารา

ชกฤห์ เวลาพบกับพระเจ้าพิมพิสาร ให้กองทัพกลับไป กลับไปเอาคืน คิดว่าโดนเขาปฏิบัติมา โคนเขาขับไล่ออกมา

ไม่ใช่ ปรารธนามาหาพระโพธิญาณ

ถ้าอย่างนั้น ถ้าปฏิบัติแล้วถ้ารู้แล้วให้กลับมาสอนด้วย

สัญญากันไว้เลยนะ ให้กลับมาสอนด้วย

สิ่งที่เวลาออกมาจะ ออกมา ทั้งสมบัติอย่างนั้นมา แต่เวลาได้ความจริงมา เสวยวิมุตติ สุขๆ ความสุขความจริงอันนั้น ความสุขความจริงอันนี้ สิ่งที่ต้องสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสรู้ธรรมแล้ววางธรรมวินัยนี้ไว้ พระเจ้าพิมพิสารขอเลย ถ้าตรัสรู้แล้วให้มาสอนด้วย ถ้าตรัสรู้แล้วให้มาสอนด้วย เวลาจะไปสอน สอนพระเจ้าพิมพิสารเป็นพระโสดาบัน มันก็เป็นเวรกรรมนะ

นี่พูดถึงว่าเวลาเราเกิด เราเกิดจากพ่อจากแม่ กตัญญูกตเวทินะ แต่คนเกิด กรรมจำแนก สัตว์ให้เกิดต่างๆ กัน ลูกของเราแต่ละคนความคิดไม่เหมือนกัน ความเห็นไม่เหมือนกัน ระหว่าง ภพชาติ จิตนิสัย พันธกรรมของจิตมันตัดแต่งมาด้วยกรรม

การกระทำดีๆ ทำดีย่ำคิดย่ำทำ ทำดีบ่อยๆ มันก็เป็นนิสัยของมัน ทำเลวบ่อยๆ มันก็เป็น นิสัยของมัน ความดีความเลวในจิตใจของคนมันมีมาแต่ละภพแต่ละชาติ ความที่มันแต่ละภพแต่ละ ชาติ มันตัดแต่งๆ มันมาเป็นจิตเป็นนิสัย ฉะนั้น เวลาจิตนี้มาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะมาเป็น ลูกของเรา แต่ละคนๆ นิสัย ความคิด ความรู้สึกถึงไม่เหมือนกัน ความไม่เหมือนกันอันนี้ จิต นิสัยๆ กรรมอันนี้มันจำแนกให้เกิดต่างๆ กันมา กรรมจำแนกให้เกิดต่างๆ กันมา แต่ถ้าเราเชื่อมั่น ในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรากำหนดพุทโธ จิตนิสัยใดก็ได้แล้วแต่ ถ้าสงบเข้ามาแล้ว เป็นสมาธิสมาธิอันเดียวกันหมด ถ้าเป็นสมาธิก็เป็นสมาธิเหมือนกันไง แต่ถ้าเป็นสมาธินะ ถ้า เป็นสมาธิมันมีแต่หยาบละเอียดต่างกันเท่านั้นเอง ถ้ามันหยาบ ละเอียดต่างกัน แต่สมาธิก็คือ สมาธิไง มันต้องมีสติยับยั้งใจ มีสติควบคุมดูแลใจ ถ้าควบคุมดูแลเป็นสมาธิขึ้นมาแล้ว สิ่งที่เป็น สมาธิไปเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทฺธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ใจ

ผู้รู้ ผู้รู้มีตัวตนของเราใช่ไหม ผู้รู้ก็ฝึกหัดใช้ปัญญาของเรา ถ้าทำเป็นจริงเป็นจังของเรา ขึ้นมา นี่ไง เราอุปัฏฐากหัวใจของเรา เราดูแลหัวใจของเรา ดูแลหัวใจของเรา พ่อแม่เป็นพระ

อรหันต์ของคุณ แล้วเราพาพ่อพาแม่มาปฏิบัติขึ้นมาให้มีหัวใจในการสร้างบุญกุศลขึ้นมา เวลาสร้างบุญกุศลขึ้นมา นี่ไง พันธุกรรมๆ ของเขาเอาไปไง

เวลาหลวงตาท่านตายนะ ท่านบอกเลย ไม่ต้องทำบุญให้เราะ ไม่ต้องทำอะไรทั้งสิ้น เราทำมาพอแรงแล้ว ไม่ต้องทำอะไรทั้งสิ้น ไม่เอา ท่านจะเอาของท่านไปเอง

นี่ก็เหมือนกัน เรามาทำบุญกุศลของเรา เราเห็นกับตานั้น เราเป็นคนเสียสละนะ ถ้ามันจะไปของเราทำไว้เอง เราพร้อมแล้ว เเสบียงพร้อม จะเดินทางเมื่อไหร่ก็ได้ มันอบอุ่นใจ แต่ถ้าไม่มีอะไรเลย แล้วจะไปไหน แล้วไปอย่างไร แล้วข้างหน้าจะเจออะไร มันมีอยู่จริงหรือเปล่า

มันมีอยู่จริงหรือเปล่า ไม่มีอยู่จริงหรือเปล่า มันดับความคิดไม่ได้ ความรู้สึกอันนี้ดับไม่ได้ ความรู้สึกมันมีตลอดไป จะมีสถานะไหนเท่านั้นเอง นี่สถานะเป็นมนุษย์นะ สถานะเป็นเทวดา เป็นอินทร์ เป็นพรหม สถานะเป็นเปรตเป็นผี มันไปของมันอย่างนั้นนะ แต่ถ้าเราพร้อมแล้ว เราพร้อมแล้วมันจะไปไหนล่ะ ความพร้อมของเราไง

นี่พูดถึงวันสำคัญๆ สำคัญทั้งในครอบครัวเราด้วย สำคัญทั้งตัวเราด้วย พ่อแม่ละ ถ้าในสังคม ในบ้านของเรา ถ้ามีความสงบสุข พ่อแม่ชื่นใจมาก แต่ในหัวใจของเราเฉพาะตนแล้วนะ เฉพาะตน ปัจจุบันธรรมๆ พระพุทธเจ้าสอนตรงนี้ สอนที่ปัจจุบัน อดีตอนาคตแก่ไม่ได้หรอก แต่อดีตอนาคตมันส่งผลมาให้เป็นอย่างนี้ไง อดีตอนาคตส่งผลให้มีความรู้สึกนึกคิดอย่างนี้ไง ถ้ามีความรู้สึกนึกคิดอย่างนี้แล้วเราจะตัดสินใจความรู้สึกนึกคิดของเราด้วยอะไร นี่ไง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอน สอนที่นี้ไง ศาสนาพุทธสอนลงสู่หัวใจของสัตว์โลก ศาสนาพุทธสอนเข้ามาถึงการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย ศาสนาพุทธสอนถึงการกระทำ การกระทำถึงว่าไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย

ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย เราจะหวังพึ่งกัน เทวดา อินทร์ พรหม หวังพึ่งข้างนอก หวังพึ่งวิญญูะใจ เราไม่หวังพึ่งธรรม ถ้าหวังพึ่งธรรมนะ ธรรมมันคืออะไรล่ะ ธรรมมันคืออะไร ธรรมคือสังขาร ธรรมมันความรู้สึกเรานี่ไง ความรู้สึกที่เวียนว่ายตายเกิดในวิญญูะนี้ไง ความรู้สึกที่มันเกิดขึ้นการกระทำนี้ไง เราหวังพึ่งตรงนี้ไง

ถ้าเรามีสติปัญญาขึ้นมา คุณิ เวลาหลวงตาท่านระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กราบแล้วกราบเล่า กราบแล้วกราบเล่า มันละเอียดลึกซึ้ง รู้ได้อย่างไร รู้ได้อย่างไร มีการศึกษา

กัน มีปัญญากันทั้งนั้นนะ ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นนักวิจัยวิเคราะห์ รู้ไปหมดทั่วจักรวาล ลืมตัวเองไป ลืมตัวเองไปไง

นักวิทยาศาสตร์เขาบอกเลย เราค้นคว้าในจักรวาลนี้หมดเลย แต่ในโลกเรายังขาดการสำรวจอีกมหาศาล ในโลกเรายังเกิดพันธุ์ใหม่ๆ เมื่อ ๒ วันนี่ก็ยังมีเกิดสัตว์ใหม่อีก ๓ สายพันธุ์ มันยังเกิดสัตว์สายพันธุ์ใหม่ๆ เรายังไม่ได้สำรวจกันเลยนะ เราไปรับรู้จักรวาลหมดเลย นี่ก็เหมือนกัน ความรู้เรามากมายมหาศาลเลย แต่ลืมตัวเองไปไง

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจอมกลับมาที่นี้ จอมกลับมาที่เรา

“อ้าว! ก็คนต้องอยู่ต้องกิน ไม่ทำมาหากินมันจะเกิดได้อย่างไร”

ไอ้คนต้องอยู่ต้องกิน มันหน้าที่การงาน มันเป็นสัญชาตญาณต้องทำอยู่แล้ว แต่ถ้ามีสติปัญญา เราทำงานอย่างไรก็ได้แล้วแต่ เราชะลิกถึงรณะ ะลิกถึงเรา ขับรถบนถนนก็ไม่ทะเลาะกัน ถ้าเขาปาดหน้า เออ! ให้มันไปก่อน ไปข้างหน้าเดี๋ยวมันโดนตำรวจจับ นี่ถ้ามีสติปัญญามันไปได้หมดแหละ ใครมาทำอะไรนะ เรื่องของเขา

เรื่องของเรา มีพุทธโธ เรื่องของเรา มีสติรู้เท่าทันอารมณ์ของเรา มันกระทบจริงๆ มันรู้สึกจริงๆ แต่ควบคุมได้ มันรู้สึกจริงๆ แต่เข้าใจได้ แล้วเข้าใจได้ มีปัญญาด้วย มีปัญญา เราย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร เราไม่จองเวรจองกรรมนะ เดี่ยวไปข้างหน้ามันไปเจอคนอื่น เดี่ยวไปข้างหน้ามันไปพบของมันเอง เรามีสติปัญญาของเราไง เรายรักษาหัวใจของเราไง รักษาหัวใจของเรา เรารักษาของเราเพื่อหัวใจของเรา ชลระสอนอย่างนี้

ธรรมๆ ธรรมคือสังฆธรรม ข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริง เหตุและผลรวมลงเป็นธรรม มีสติปัญญามีเหตุมีผลขึ้นมาทันที ขาดสติแล้วจะเอาของมันนะ จะไปล่อเขาก่อนเลย ถ้ามีสติปัญญาแล้วมีเหตุและผล สมควรไหม เขาทำเราจริงหรือเปล่า มันสุจริตหรือเปล่านั้น เขาพั่งเปลอหรือเปล่านั้น เขาว่าเราจริงหรือ ถ้ามีสติปัญญานะ แต่ถ้าขาดสติปัญญามันไปแล้วๆ นี่พูดถึงว่าถ้าเราดูแลหัวใจของเรา

ในครอบครัวของเรา ในครอบครัวของเรา พ่อแม่ปู่ย่าตายาย ในสังคมมีความสุข มันเป็นความกตัญญูกตเวทีในสังคมโลก ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย้อนมาที่ใจด้วยนะ จะไม่ลืมตัวเองไป จะไม่ลืมหัวใจของเราไป

สิ่งของมีค่าๆ คุณติ ในบ้านคนหนึ่งเวลาคนตาย เศร้าไหม เอาศพไปเผาข้างนอก แล้วทรัพย์สมบัติ เงินหายไปจากบ้าน เงินต้องใช้จ่ายไปทุกวันๆ นี่ก็สมบัติอันหนึ่ง แต่ถ้าจิตดวงหนึ่งได้ออกจากร่างไป จิตดวงหนึ่งได้พ้นไปนะ เศร้าไหม ว่าเหวโหม อาลัยอาวรณ์ไหม เราจะยกให้เห็นว่ามันมีค่าจริงๆ ไง หัวใจเรามันมีค่าจริงๆ นะ เวลาออกจากร่างนี้ไป คนในบ้านเราเศร้าไปทั้งครอบครัวเลย หงอยกันไปหลายปีเลย แล้วเวลามันอยู่กับเราทำไมไม่ดูแลรักษา ทำไมไม่ค้นคว้ามัน ไม่วิเคราะห์วิจัยมันเพื่อเป็นประโยชน์กับเรา เอวัง